

A. A. Brusilov: *Moi vzpomínání.*

Vyd. Gosizdat, Moskva 1929.*)

Tato kniha, zajímavá svým obsahem, byla vydána jako „posmrtná“ a již úpravou ukazuje, že byla vydána s láskou k zesnulému. O tom svědčí i předmluva redakce, která hledí otupiti hroty protibolševických názorů autorových, jež tu a tam v knize probleskují.

Kniha je vlastně prvním dílem vzpomínek a končí rokem 1917 — revolucí a odchodem Brusilovovým z činné služby. Druhý díl asi vůbec neužije světlo světa.

Brusilov se přenáší dosti rychle přes své mládí a první služební léta. Narodil se v Tiflisu r. 1853, pocházel z vojenské rodiny, brzy osiřel a spolu s bratry byl vychován svým strýcem v Kutaise. — Ve čtrnácti letech byl poslán do „pažeského korpusu“ v Petrohradě a odtud r. 1872 jako důstojník na vlastní žádost byl vtělen do 15. dragounského tverského pluku na Kavkaze. S ním se zúčastnil války s Tureckem 1877—78 (u Karsu a j.). Líčí velmi plasticky a místy drasticky celé prostředí, v němž se tehdy pohyboval, hlavně život důstojnický, jehož jednotvárnost sváděla k malichernostem a častým soubojům (jak sám říká, doba lermontovská nebyla ještě daleka), bez zatajování kreslí obraz ruské armády v té době, její stinné i světlé stránky.

V září 1879 byl pluk zpět v své staré posádce Carskije Kolodey. B. jel na léčení; po návratu pustil se do spiritistických studií, k nimž

*) Spis tento vyšel nyní i v českém překladě: A. A. Brusilov: *Vzpomínky na světovou válku a životopis. Vzpomínky a úvahy.* Z ruského originálu přeložil Prokop Maxa. Praha 1929. Vydal Orbis a Čin. Str. 320. Za 50 Kč.

mu zůstal sklon po celý život. Jednotvárný vojenský život v malé posádce se mu omrzela a přišla mu velmi vhod nabídka velitele pluku, aby se hlásil jako učitel do jezdecké školy v Petrohradě. R. 1883 se tam dostal a od té doby se Petrohrad a škola staly jeho působištěm (jako učitel, později od devadesátých let jako velitel). Příznivcem se mu stal Nikolaj Nikolajevič, velitel gardy a petrohradského okruhu. Jeho vlivem stal se velitelem 2. gard. jezd. divise, ač sám v gardě předtím nesloužil, nemaje k tomu potřebných materiálních prostředků. Zde líčí B. opět barvitě život gardy a zvláště podává dobré charakteristiky podřízených velitelů (generál Keller!).

V prosinci 1908 stal se velitelem XIV. lublinského sboru. V této stati jsou cenné a poučné detaily pro studium předválečných poměrů v ruské státní správě, na př. o složení varšavského okruhu, okolí generálního gubernátora, který sám Němec (Skalon) byl obklopen buď Němci skutečnými nebo naturalisovanými nebo alespoň lidmi s německým příjmením (sféra čistě germanofilská). Daleko podrobněji vnikl do nezdravého tohoto prostředí, když r. 1911 byl ustanoven zástupcem gen. gubernátora. Proto se snažil vši silou dostat se z Varšavy pryč a co možná do jiného okruhu. Typické je líčení audience u cara, kterého chtěl informovat o Varšavě. Podotýká, že se zde již ukazovaly vlivy (jeho dopis ministru Suchomlinovi o poměrech ve Varšavě byl censurován policejním komisařem Uthofem ve Varšavě) prostředí carova, který se vždy choval k B. nanejvýš chladně a odměřeně.

V létě 1913 byl jmenován velitelem XII. sboru ve Vinici, kde byl velmi spokojen. Pracuje houževnatě o zlepšení poměrů ve sboru, jež jako všude jinde, byly špatné jak ve výcviku, tak v materiálním vybavení. Jeho podřízení — později známí velitelé (Kaledin, Orlov, Ragosa, Chanžin, Denikin atd.) — úplně jej pochopili a podporovali.

Před samou válkou byl na léčení v Německu v Kisslingen, odkud se vrátil již za mobilisace. Dále líčí již období světové války. Jako úvod kreslí obraz vývoje ruské armády za vlády Nikolaje II. a jeho otce Alexandra III. Klade důraz na dobrý vliv náčelníků hlavního štábu Vannovského a Obručeva a na špatný vliv jejich nástupců, při čemž valný díl dostává Kuropatkin, který při své ústupnosti nedovedl si získati ve funkci ministra války dosti vlivu na slabého cara. Přišla epizoda haagské konference a hlavně „portarturský nesmysl“, které ohromně působily na další vývoj armády. „Válka s Japonskem do kořene rozvrátila celou armádu a rozbila na konec všechnu práci Vannovského a Obručeva.“ Jako příklad uvádí XIV. sbor! Nevinně úplně Suchomlinova, vidí vinníků víc (Kuzmin, Karavajev, Sergěj Michajlovič — po stránce dělostřelecké). Suchomlinova líčí jako kariéristu, který se všemožně snažil vetřítí ve dvorskou sféru a byl proto „vytěračem zraku“. Při tom však zdůrazňuje, že S. měl těžkou situaci při císaři velmi slabé povahy.

Mimo nedostatek materiálu všech druhů (především střeliva) zavinil Suchomlinov také zrušení pevnostních a záložních vojsk, což mělo v průběhu války silnou odezvu. Zrušení západních pevností nebylo vůbec promyšleno (Ivangorod!). Říká, že S. nelze pokládati za zrádce v plném smyslu slova, neboť ministerstvo přijal již v nepořádku a přes to udělal i dosti dobrého; na př. mobilisace byla dobře připravena.

B. byl určen za velitele 8. armády (4 sbory: XII, VII, VIII, XXIV

a 5 jezdeckých divisi — z nich 4 kozácké). Původně měl určení za velitele 2. armády (velitelem se stal Samsonov), což bylo při přechodu jeho do kijevského okruhu změněno.

Uvádí organizaci armády, líčí její nedostatky, kritizuje s různých hledisk celé její složení. Při tom se jen dotýká jeho názoru na taktické použití dělostřelectva, v němž se úplně rozcházel s gen. Ivanovem — dělostřelcem (velitelem jihozápadní fronty); má moderní názory na použití dělostřelectva v masě, při čemž velitel dělostřelectva vyšší jednotky není jen „zásobovatelem“, nýbrž i řídicím velitelem v taktickém smyslu.

Armáda šla do války dosti vycvičena, ač sbor důstojnický trpěl mnohými nedostatky, jež pak poutavě líčí. Je to na př. výběr vyšších velitelů, který byl často podmíněn „známou ruskou dobrodružností a lajdáctvím“; velmi mnoho zla natropily rozdíly mezi gardou a ostatní armádou, mezi důstojníky generálního štábu a ostatními. O generálním štábu má velmi zajímavé, episodami doložené názory.

Líčí vrchního velitele Nikolaje Nikolajeviče jako velitele v tu dobu nejvhodnějšího i armádou bez rozdílu uznávaného. Uvádí, v jak těžké situaci se ocitl, nejsou už v míru zasvěcen do válečných plánů, které byly „pečeny“ tajně bez jeho vědomí v Moskvě. Podrobuje kritice plán z roku 1912, který předpokládal počáteční obranu na linii Bělostok—Brest. Když válka vypukla, byl Nikolaj Nikolajevič nucen plán úplně změnit vzhledem na Francii atd. Br. správně poukazuje na to, že nebyla brána v úvahu skutečnost, která v možném konfliktu Ruska a Francie s Německem a Rakouskem nastane — operace na vnějších křídlech, kdy nutno jednat současnou a silnou ofensivou proti protivníkovi na vnitřní linii, aby se mu zabránilo obrátit se s celou silou nebo s většinou proti některému ze soupeřů.

Nešťastím podle Br. bylo, že náčelníkem štábu byl jmenován Januškievič, „člověk milý, ale dosti lehkomyslný a špatný strateg“. V tom měl ho doplnit Danilov (operační oddělení), „malicherný a umíněný“. Jeho „doklady“ prý způsobily, že se často jednalo „do větru“ a že se síly třídily.

Velitel fronty Ivanov byl podle Br. „oddaný své povinnosti, milující vojnu, ale nesmírně úzkých názorů, nerozhodný, libující si v maličkostech, vůbec neslaný, nemastný a při tom domýšlivý“. Mnoho naň asi působily nezdary japonské války, již se zúčastnil.

Jeho náčelník štábu Alexejev byl „chytrý, rychle postihující situaci, výborný strateg“. Byl však nerozhodný a „měkké“ povahy.

Dále líčí svůj štáb, kde výstižně charakterizuje Denikina (operační oddělení), který již na počátku války na vlastní žádost byl ustanoven velitelem 4. střelecké „železné“ brigády (později rozšířena na divisi).

Velitel sousední 3. armády Ruzskij „chytrý, znalec věci, rozhodný, velmi domýšlivý, obratný a starající se vždy o to, aby se blýskl, třeba na újmu druhých“.

V dalším líčí Br. pěkně vnitřní situaci Ruska, hlavně poměr carův k národu a vládě.

Celkový závěr byl, že se car k válce choval negativně, hlavně pak byl proti válce s Německem vlivem staré germanofilské tradice svého rodu. Myslíl o sobě, že je velmi dobrý vládce a výborný diplomat, ale, bohužel, nikdy nevěděl, co vlastně chce a byl loutkou v rukou svého okolí.

Br. poukazuje na to, že ruský národ morálně k válce vůbec nebyl připraven. Mezi ním a jeho představiteli zela ohromná propast vzájemného odporu a nepochopení, udržovaná vládou do důsledků.

Lid věděl jen o nejbližším svém okruhu, jeho zájmy nepřekročovaly hranice „újezdu“. O více se nestaral a nikdo se nestaral ani v nejmenším o rozšíření jeho obzoru. Neměl vědomostí ani o vlastní „matušce Rosii“, natož o cizině. Smysl války byl mu nepochopitelný, neboť nikdo ho nemohl přesvědčiti o hrozícím nebezpečí ze západu, jež makavě postihnouti nebyl s to.

V dalších statích začíná kaleidoskopické líčení všech operací, kterých se Brusilov účastnil anebo které vedl jako velitel 8. armády a od jara 1916 jako velitel jihozápadní fronty (Glavkojuz).

Jak sám Br. v úvodu k tomuto období praví, jde jen o vzpomínky, které mají zachytiti osobní dojmy a zážitky; mají býti jen příspěvkem pro historii, které pomohou „mnohé správně objasniti, charakterisovati právě prožitou epochu, mravy a psychologii nyní již zašlé, ale tenkrát plným životem žijící ruské armády a jejích vůdců“; proto se omlouvá, nenajde-li čtenář v těchto líčeních nic uceleného — ale pročte jen to, co Br. nejvíce trápilo nebo těšilo, a kromě toho líčení několika episod, které mu z jakýchkoli důvodů utkvěly v paměti.

Tyto vzpomínky nejsou tedy přesným vyličením operací, k čemuž nemá Br., jak sám poznamenává, ani dostatek materiálu, neboť nikdy si nepsal deník a spoléhá jen na svou paměť, na kusé poznámky a na papíry, které mu zbyly z války; proto redakce „Paměti“ byla nucena připojiti řadu poznámek, kde mnohdy koriguje tvrzení Br., a mimo to již v předmluvě upozornila na to, že tyto operace jsou podrobněji a věcněji popsány jinými autory.

Tím však nikterak neubývá Pamětem ceny; k řadě memoárů vojevůdců poslední války připojují se Br. „Paměti“ jako zajímavý a cenný dokument. Jeho cena je právě v živém a zřejmě nestranném vyličení osob a poměrů, v nichž dospěla ruská armáda do světové války, jakož i ve vyličení tragického jejího osudu i prostředí, v kterém se tento gigantický proces od prvních úspěchů až do plného rozkladu odehrával; právě o ruské armádě jsou naše vědomosti kusé nebo tendenční a proto vzpomínky tak významného činitele, jakým Br. najisto byl, jsou cenným přínosem k studiu ruské účasti ve světové válce a k objasnění příčin, proč se ohromná carská armáda na konec rozpadla.

Paměti se čtou jako zajímavý román, ač se Br. zřejmě vyhýbá slovnímu efektu a vyjadřuje se prostě a hutně, typicky vojenským jazykem; zvláště třeba oceniti jeho charakteristiky poměrů i osob, které rýsuje lapidárními črtami a doplňuje často jejich vlastními výroky. Četné odborné termíny i některé výrazy ruského vojenského argotu by byly značnou překážkou nekvalifikovanému překladateli.

Vojna 1914—1917 je jakousi druhou částí vzpomínek Br.; jsou psány chronologicky v oddělených statích, popisujících průběh jednotlivých událostí.

Krátký obsah těchto kapitol je:

V kapitolách Lvov, Gródek a Přemyšl líčí Br. počáteční boje 8. armády v Haliči; z vypravování je zřejmý napjatý poměr mezi Br. a velitelstvím jihozápadní fronty, které obviňuje z nerozhodnosti, z nechápání situace a také z nevěle k jeho armádě; zajímavé

jsou jeho poznámky o propasené možnosti vzít Přemyšl v září 1914 náhlým útokem; mimo to píše o špatné organizaci etapy, o špatné kvalitě pochodových útvarů, velmi nedostatečně vycvičených i vybavených; konečně líčí choulostivou situaci své armády, kdy jeho příliš roztažený a otevřený levý bok byl vydán nebezpečí v období bojů v Karpatech, vedených za nejtěžších podmínek, při nedostatku střeliva i zásob. Zde vzpomíná neposlušnosti gen. Kornilova, který proti rozkazu pronikl se svou divísi k Humennému a byl pak nucen po ztrátě dělostřelectva, mužstva a trénu ustoupiti zpět po lesních pěšinách; Br. se dal jen naléhavými prosbami velitele XXIV. armádního sboru (jemuž 48. divise Kornilovova patřila) odvrátiti od soudního řízení. — Jen stálost 8. armády to byla, která umožnila nerušené obléhání Přemyšlu a jeho konečné vzetí. Br. zajímavě líčí, za jakých těžkých podmínek, s jakými oběťmi bylo třeba tuto ulohu plnit a jak málo porozumění a činnosti projevilo velitelství jihozápadní fronty; již v předchozí stati zaznamenává, že u štábu fronty na jeho žádosti a rozklady nereagovali; říkalo prý se tam zcela veřejně: „Br. se vymotá (t. j. sám)“, nebo „Jen ať se vymotává...“

Ústup z Karpat líčí stati „Rok 1915“, „Z Karpat a od Přemyšlu za Bug.“ Zajímavé je líčení osudu velitele 3. armády, generála Radka-Dimitrijeva, jehož armáda byla prorvána u Gorlice. Přípravy nepřítelů u Gorlice nebyly utajeny a Radko Dimitrijevi snažně žádal o posily; ale štáb fronty byl hluchý a němý; posily se shromažďovaly jinde. Nevěda si pomoci, psal Radko i Brusilovovi a žádal ho (jako souseda), aby působil na velitele fronty. Br. vzhledem na svůj poměr k veliteli fronty odmítl, ježto by mohl spíše uškoditi než pomoci, a doporučil mu psáti gen. ubytovateli „stavky“, aby ten referoval vrchnímu veliteli. Učinil-li tak, neví, neboť „více již neviděl tohoto čestného a slavného (dobléstného) vojáka“. Před ústupem navštívil frontu 8. armády i car; Br., který ovšem cítil, jak nevhodná je tato návštěva, dotklo se zvláště to, že byl carem jmenován generál-adjutantem na památku toho, že u něho obědval — tedy nikoli za bojové zásluhy.

A tak došlo ke katastrofě. Br. zřejmě lituje Radka-Dimitrijeva, který byl pak sesazen; je však obětním beránkem za velitele fronty, generála Ivanova, který je plně vinen úspěchem Mackensena, neboť nepodnikal nic, až když bylo již pozdě, a to zase bez systému. Br. sice poznamenává, že zoufalý Radko ztratil při ústupu možnost řízení svých sil, že si nepřipravil ústupové posice — ale uznává, že situace této armády byla od počátku tak neuvěřitelně těžká, že je velmi těžko kritisovati. — Přemyšl byl znovu vzat —; Br. připomíná, že před nevyhnutelným pádem byl Přemyšl přidělen do pásma jeho armády, a vidí v tom taktéž osten proti své osobě. Br. doufal, že se udrží na Sanu, ale tu velitel fronty přes jeho ohrazení vzal mu část sil, ježto jich prý již nepotřebuje, když Přemyšl padl. — Tím byl zbaven armádních sborů křídelních, na které nepřítel právě útočil a byl nucen dále ustupovati.

Když poslal svého náčelníka štábu k štábu fronty, aby se informoval, co velitel fronty zamýšlí v budoucnu, dostal zprávu, že štáb je velmi pesimisticky naladěný, s ničím nepočítá a domnívá se, že kampaň jest již prohrána...

A tak nezbylo nic než starati se, aby ustupoval co možná bez velkých ztrát. To se mu také více méně podařilo.

V kapitole „Na Bugu“ líčí obsazení připravené posice na této řece, kde se ústup na čas zastavil. Napjatý poměr s velitelstvím fronty se přiosťruje, ačkoliv 8. armáda měla poměrně nejvíce úspěchů ze všech armád a velitel fronty měl z toho čest a slávu. Došlo k osobnímu konfliktu, když Br., který dostal poděkování vrchního velitele za úspěšně provedený ústup, byl pokárán za špatnou práci svého štábu v jedné z posledních ústupových operací. Br. zaslal telegram Ivanovův vrchnímu veliteli a prosil, aby byl zbaven velení, ježto nemůže býti v těchto poměrech užitečným. Jeho žádost byla Nikolajem Nikolajevičem zamítnuta a dostalo se mu nového poděkování za dosavadní službu, ale bylo mu připomenuto, že je povinen poslouchati rozkazů velitele fronty. Poté si Br. vyžádal dovolenou a osobně dojel ke gen. Ivanovu za objasněním, Přímé odpovědi se mu nedostalo, ale přece jen pak napětí povolilo. V této kapitole je dále trefná a obšírná charakteristika gen. Kaledina, známého později z občanské války, pak zmínka o židech v armádě, o nedostatku pušek a střeliva, i názory o příčinách snadného dobytí ruských pevností v Polsku. V této době dochází též k významné záměně ve funkci vrchního velitele; Nikolaj Nikolajevič byl odvolán, velení převzal sám car. Dojem této změny v armádě byl skličující. Car byl nula ve vojenství a tím přešlo vrchní velení do rukou náčelníku štábu (Alexejev), který ovšem nemohl míti k caru volnost jednání a konečně neměl k tomu ani povahu. Následky se ukázaly již v roce 1916, kdy úplná pasivnost vrchního velitele znemožnila dosíci a využití rozhodujících výsledků.

V další kapitole popisuje Br. ústup od Bugu a luckou operaci. Ústup od Bugu byl způsoben ústupem západní fronty přes Polesí. Mezerou obchvacovali Němci pravé křídlo 8. armády, která se po ústupu z Haliče stala křídelní armádou jihozápadní fronty (3. dána západní frontě). Ústup se děl v pořádku, ale k Lucku, který měl býti pravým křídlem 8. armády držen, zatím se již blížili Němci. Nový XXXIX. sbor ještě nedošel. Br. snažil se tedy udržeti se před Luckem zatím vlastními silami, na jeho naléhání poslali mu ještě XXX. armádní sbor (s gen. Zajončkovským), a tu Br. chystá krátký ofensivní úder za účelem udržení Lucku. Operace se zdařila, nepřítel však chystá nový útok a Br. činí protiopatření. V tu však dostal rozkaz ze štábu fronty, aby ustoupil a provedl tuto kuriosní operaci: Pravé křídlo 8. armády ustoupí od Lucku zpět a vrátí se do rána na původní posice (před úderem k Lucku); XXX. sbor se schová v lese, a když Němci budou pochodovati dále, udeří jim do boku, zažene je a pak ostatní vojska pravého křídla znovu zahájí ofensivu. Rozkázáno bylo provésti to ihned a bez odmluvy.

Br. ovšem namítal (telegram došel teprve večer!) a ukazoval na technické nemožnosti provedení i na nemožnost utajení atd. — ale marně; odmítl sice odpovědnost za výsledek akce, ale operace musila býti provedena. Výsledkem bylo úplné fiasko a Luck ztracen.

V další kapitole líčí zimu 1915—1916. Na frontě bylo celkem ticho; Br. provádí jen úspěšný krátký úder na pravém křídle za účelem zkrácení fronty a zlepšení posice, který však, jak píše, neměl úplného úspěchu, poněvadž dva z jeho velitelů sborů nemohli se včas dohodnout. Popisuje činnost partizánských oddílů, které dal gen. Ivanov zřizovati a které úplně zklamaly. Mimo to je zde jediná zmínka o čs. družině v celých Pamětech. Br. byl v zimě

jednou na návštěvě u divise gen. Nikulina, kde vojáci pořádali zdařilou maškarní slavnost. Br. píše doslova: „Této slavnosti účastnili se a velice ji oživilí Češi z České družiny. Tato družina má svou malou historii. Z nějakých důvodů nechtěla ji stavka organizovati a bála se zrady zajatých Čechů. Já však jsem naléhal a později se ukázalo, že jsem měl pravdu. U mne na frontě se bili velkolepě. Po celý čas drželi se junácky (molodcami). Posílal jsem tuto družinu do nejnebezpečnějších a nejtěžších míst, ale vždy skvěle vyplnila svěřené úkoly.“

Jinak byla zima dobou příprav a doplňování. Duch armády se vydatně lepší.

Rok 1916.

Brusilov neočekávaně, jak píše, byl určen velitelem jihozápadní fronty (skupina 4 armád, mimo to vojenský okruh oděský a kijevecký — 12 gubernií). Převzetí této funkce od gen. Ivanova, který přešel k dispozici caru, nebylo snadné. Br. líčí překážky, jež měly převzetí oddáliti a v jaké nepříjemné situaci byl; když se na konec uviděl s gen. Ivanovem, tento se rozplakal lítostí nad tím, že jej vystřídávají, a on neví proč...

Dále popisuje přijetí carem. Hlásil mu, že armády fronty jsou nyní ve výborném stavu a že proto mohou na jaře započítí ofensivu. Car doporučil Br., aby opakoval svůj názor na vojenské radě, která se bude konati 1. dubna. Charakteristickým dokladem intrikářského ovzduší dvora je popis návštěvy Br. u ministra carského dvora hr. Frederichse.

Ve zvláštní kapitole „Úmysl a příprava ofensivy“ líčí Br. jednu z nejvýznamnějších událostí jak svého života, tak i ruského tažení: průběh historického zasedání vojenské rady, která pod nominálním předsednictvím carovým měla vypracovati program bojové činnosti Rusů na rok 1916.

Porady se účastnili: velitel severozápadní fronty gen. Kuropatkin, velitel západní fronty gen. Evert, velitel jihozápadní fronty gen. Brusilov, ministr války a jiní hodnostáři.

Stavka zamýšlela vésti ofensivu armádami západní fronty a proto měly tam býti soustředěny nutné prostředky i celá záloha vrchního velitele. Tato akce měla býti podporována severozápadní frontou. Cílem bylo Vilno. Armády jihozápadní fronty jako k ofensivě nezpůsobilé mají zůstatí v absolutní defenzivě a připojí se jen při pronikavém úspěchu sousedů. K tomuto plánu vyslovili se oba velitelé západní a severozápadní fronty v tom smyslu, že si od ofensivy nic neslibují a že podle zkušeností z dřívějších neúspěšných pokusů je velmi těžko prolomiti německou linii. Evert dodal, že dokud nebude tolik těžkého dělostřelectva a těžkých nábojů, kolik aspoň má nepřítel, že je lépe zůstatí v defenzivě. Poté byl vyzván Brusilov, který prohlásil, že armády jeho fronty nejen mohou, ale musí útočiti; o úspěchu je přesvědčen. Proto nechápe, proč by měl státí na místě, když je lépe udeřiti na Němce na všech frontách a tím jim znemožniti využívání vnitřních linií a stahování posíl k ohroženému místu, je-li jen jedno. Proto žádá snažně o dovolení, aby mohl útočiti současně.

Na to mu gen. Aleksejev odpověděl, že v zásadě nemá námitek, ale upozorňuje, že nemůže dostati žádných posíl. Evert a Kuropatkin dodatečně poznamenali, že útočit mohou také, ale prohlašují,

že neručí za úspěch... A tak bylo stanoveno, že na všech frontách bude ofensíva připravena na polovici května.

Zde líčí Br. jednu epizodu z tohoto zasedání, která je skutečně skvělou historickou anekdotou, a při tom, ježto o její pravdivosti není třeba pochybovati, je současně výbornou charakteristikou „in nuce Cunctator“ Kuropatkina i jemu podobných jiných: Když šli účastníci porady k carskému obědu, zastavil Brusilov jeden z nejstarších přítomných generálů (Br. zde přímo nejmenuje — že to byl Kuropatkin, prohlásil to jinde — viz zasedání komise pro zpracování „Průlom u Lucku“¹⁾) s těmito slovy: „Právě Vás jmenovali velitelem fronty, při tom dostalo se Vám štěstí, že nemusíte útočit a tedy nemusíte riskovati svou bojovou reputací, která je teď velmi vysoká. Jaké to choutky vystavovati se velkým nepříjemnostem, možná i sesazení z úřadu a ztrátě té vojevůdcovské aureoly, kterou jste si dovedl zatím zasloužiti. Já na vašem místě bych se vyhýbal ze všech sil (ja by otkreščivalsja) jakýmkoli ofensivním operacím, které v nynějších poměrech mohou vám jednou zlámati vaz a osobního užitku vám nepřinesou.“ — Br. dal ovšem příslušnou odpověď a dodává, že K. odešel velmi nespokojen s jeho odpovědí, krče rameny a hledě na Br. s politováním.

V dalším líčí Br. přípravy ofensívy, objasňuje též svůj plán průlomu, t. j. nikoli na jednom místě, jak dosud dělali Němci a po nich Rusové i ostatní, ale na několika, a uvažuje o výhodách i nevýhodách tohoto způsobu. Br. současně popisuje proměny, které z jeho původně „neoficiální“ ofensívy udělaly hlavní a na konec jedinou na celé frontě. Tato tragická peripetie v krátkosti byla taková: Br. nařídil, aby armády jeho fronty byly do 10. května připraveny, což se také stalo.²⁾ 11. května dostal telegram od Aleksejeva, že těžká situace Itálii vyžaduje, aby se začala ofensíva a že se na carův rozkaz táže, zda a kdy může začít. Br. odpověděl, že nařídil začátek na 19. května, ovšem s tou podmínkou, kterou zvláště zdůrazňuje, že armády západní fronty (Evertovy) začnou současně. Gen. Aleksejev na to pak odpověděl, aby Br. začal útok 22. května, poněvadž Evert může začít teprve 1. června. Br. namítá, že tato časová mezera je příliš velká, ale souhlasí, když dalších odkladů nebude. Aleksejev se za to zaručil, ale již 21. května večer mu znovu telegraficky oznamuje, že má jisté pochybnosti o úspěchu vzhledem k proponovanému způsobu útoku a míní, nebylo-li by lépe odložit útok o několik dní, aby byl utvořen jen jeden účinný úsek. Br. energicky odmítl a řekl, že po druhé měniti datum nemůže, aby nepodkopal důvěru vojska a také proto, že dříve než rozkaz dojde, začne již dělostřelecká příprava. Na to odvětil Aleksejev, že vrchní velitel (car) už spí, buditi jej nemůže a proto prosí, aby se Br. rozmyslil. Tu žádal Br. kategoricky okamžitě odpověď. A dostal typicky ruskou: „Nu, Bůh s vámi, dělejte, jak umíte, a já o našem rozhovoru budu hlásiti gosударu imperátoru zítra.“ Akce začala.

Br. líčí, jakých cílů chtěl s počátku dosáhnouti a jaký plán chtěl prováděti; jak původně chtěl svou ofensívou, jaksi z milosti jen povolenou, především pomoci západní frontě (Evertovi), který

¹⁾ „Mirovaja vojna“ sv. 1. (Luckij proryv), Moskva, 1924.

²⁾ Všechna tato data jsou podle originálu starého (ruského) stylu, tedy proti našemu kalendáři o 13 dní později.

se však nemohl žádným způsobem rozkolébat; na konec zbyl Br. sám, ale cíle ofensivy se nezměnily. Stavka žádala vzít Kovel.

V další kapitole popisuje lucký průlom a jeho úspěšný průběh; pro nás je zajímavé pokračování tahanice (jinak to nelze nazvat) o datum ofensivy západní fronty. Aleksejev oznámil Br., že pro špatné počasí Evert útočí 1. června nemůže; začne až 5. června. Br. se tázal, může-li s tím skutečně počítati. Aleksejev to potvrdil. Ale 5. června zase oznamuje, že proti útočnému úseku Evertovu jsou prý shromážděny velké síly nepřítele a silné těžké dělostřelectvo; proto E. pochybuje o úspěchu a prosí, aby útok byl přenesen na jiné místo, a to k Baranovičům. Car tuto změnu povolil. Br. ovšem energicky protestoval, poukazoval, že i neúspěch Evertův a Kuropatkinův byl měl smysl, ježto přitáhne německé posily, které jinak jdou proti němu; stalo se to, čeho se bál — jest obětován bez podpory sousedů a tím jeho úspěchy budou jen taktickými a zůstanou bez vlivu na výsledek války; změna místa útoku vyžaduje aspoň šest neděl, a v tom čase Br. bude mít zbytečné ztráty a může být i rozbit. Aleksejev odpovídá, že rozhodnutí carovo nemůže změnit, a dodal, že Evert má lhůtu do 20. června. Tím ovšem bylo Br. málo pomoheno; dodává, že velmi dobře věděl, že car za nic nemůže, ježto ve vojenských věcech byl pouhé „novorozeně“, ale že cele je vinen Aleksejev, který, ač výborně chápe situaci i zločinnost jednání Everta i Kuropatkina, snaží se je krýti, jako jejich bývalý podřízený z ruskojaponské války. V dalším poznamenává, že později zjistil, že Evert mohl zcela dobře útočiti, a byly to asi osobní důvody a strach z veřejného mínění při event. porážce, proč neútočil. Útok na Baranoviči, narychlo improvizovaný, byl sice proveden, ale výsledek byl žalostný a jím také na škodu Ruska celá bojová činnost západní fronty skončila.

Mezitím Br. ofensiva úspěšně pokračovala a kořist bohatě vzrůstala; vzpomíná uznání veřejnosti a vlasteneckého vzruchu, který jeho operace vzbudila; zvláště silným dojmem působilo na něj telegrafické blahopřání bývalého vrchního velitele, knížete Nikolaje Nikolajeviče: „Blahopřeji, líbám, objímám, žehnám“; v situaci a v poměrech, v jakých oba žili, není tento telegram jen emfatickým výlevem citů. Proti tomu staví telegram carův, obsahující jen několik suchých a zdržlivých slov díky.

V dalším líčí, jak nepřítel postupně reagoval na jeho postupující ofensivu, a stěžuje si na to, že Rusko vlastně nemělo vrchního velitele a tak, že se ostatní armády mohly jen dívat na boje jeho fronty, a nebylo dosaženo rozhodného úspěchu. Okolo 1. srpna již pochopil, že se pomoci nedočká a že izolovanou akcí své fronty válku v tomto roce nevyhraje. Proto se staral pokračovati v boji již jen na tolik, kolik bylo nevyhnutelné.

Zajímavé jest ocenění výsledků jeho ofensivy — ne snad novostí, ale tím, že píše je sám. Úvodem prohlašuje, že kdyby se hnal za vlastní slávou, že by mu výsledek stačil úplně; jako voják se však trápil tím, že byla neodpustitelně vrchním velitelstvím propasena příležitost grandiosního vítězství. Vlastní operace si cení takto:

1. V srovnání s nadějemi, které byly skládány na jihozápadní frontu na jaře 1916, tato ofensiva překonala všechno očekávání. Danou úlohu jihozápadní fronta splnila: spasila Itálii před pohromou a skončením války, ulehčila Francouzům a Angličanům, při-

vedla Rumuny ke Spojencům, i rozbila všechny plány nepřítele pro tento rok.

2. Nedosáhla žádných strategických výsledků a ani dosáhnouti nemohla, poněvadž rozhodnutí vojenské rady z 1. dubna 1916 nebylo vůbec provedeno. Západní fronta (Evert) žádný hlavní úder neuskutečnila a severní fronta měla za devisu známou nám z japonské vojny „trpělivost, trpělivost a trpělivost“.

(Stavka podle jeho názoru vůbec nijak neplnila své poslání řídit všechny ozbrojené ruské síly a nejenže neovládala události, ale byla vlečena událostmi jako třtina větrem se klátící.)

3. Podle prostředků, které měla jihozápadní fronta, udělala vše, co mohla, a více učiniti nebyla s to.

4. Někteří odborníci vytýkali, že neprovedl jeden průlom, ke kterému mohl shromáždit velké rezervy, nýbrž zřídil několik útočných skupin. Proto prý, když se úspěch dostavil, nemohl vítězství rozvinouti v žádoucím rozsahu. Na to odpovídá, že by byl při průlomu jen v jednom místě dosáhl takového výsledku jako Evert u Baranovičů; je-li to však lepší, ať posoudí čtenář.

5. Zde se Brusilov odvolává na názory nepřítele a cituje několik míst ze vzpomínek Ludendorffových, kde popisuje kritickou situaci na ruské frontě 1916 a kolik mimořádných úsilí bylo třeba, aby situace byla zachráněna. K pyšnému závěru jednoho L. citátu — že jistá fatální situace byla současně důkazem, čeho „my, Němci, jsme schopni“ — dodává B., že je třeba připojiti: ovšem, majíce za protivníky Aleksejeva, Everta a Kuropatkina. To se týká oné periody operací jihozápadní fronty v roce 1916.

V celku jest jasno, že při takovémto vedení Rusko válku vyhrát nemohlo, ač štěstí bylo tak blízko!

V další kapitole líčí, jak Rusko pomohlo Rumunsku a jaký byl jeho poměr k Rumunům vůbec. Ruská pomoc byla s počátku nedostatečná a ne právě nejlepší kvality. Když rumuská armáda byla rozdrčena, teprve pak byly ruské síly rozmnoženy. Tu nastala kuriosní situace, kdy nová fronta na křídlech byla držena 2 ruskými armádami, které podléhaly velitelství jihozápadní fronty, mezi nimi ve středu velel rumunský král, který neměl žádného styku s velitelstvím jihozápadní fronty a na žádné prosby nechtěl oznámiti své záměry. Teprve na energický zákrok Br. u stavky bylo rozhodnuto tak, že byla utvořena samostatná rumunská fronta s nominálním vrchním velitelem, rumunským králem, a jeho pomocníkem byl jmenován gen. Sacharov; tím byl Br. zbaven nemožné situace.

Poslední stati knihy jsou vzpomínky na rok 1917.

V kapitole „Před únorovou revolucí“ popisuje situaci státu i armády, jak se tehda jevila, a posuzuje příčiny i symptomy, které věštily blízkou revoluci. Tyto zjevy, hlavně pokud se týká armády a jmenovitě mas prostých vojáků, jsou mnohým z nás osobně známy; značnou část viny připisuje ruskému vrchnímu velení, celé té „plejadě vojevůdců, kteří pod vedením Kuropatkina prohráli japonskou vojnu“; on sám vždycky se bál generálů kuropatkinské školy. Kdyby byli od začátku seděli v týlu, bylo by bývalo daleko lépe. Nikolaj Nikolajevič chtěl několikráte sesadit Ivanova, za něho nebyl by velitelem fronty ani Evert, tím méně Kuropatkin; bohužel on sám byl odstaven a pak všechno šlo „nohama vzhůru“.

V prosinci 1916 byla opět vojenská rada u cara; výsledek Brusilova značně zarmoutil. Nebylo již ani chuti, ani zájmu; car odjel spěšně do Carského Sela, neboť právě byl zabit Rasputin. Bylo sice na rok 1917 stanoveno, aby se hlavní ofensiva vedla na jihozápadní frontě, ale nebylo nic podrobnějšího stanoveno, ani účel ani směr budoucí ofensivy. Bylo cítiti, že se blíží velké události; státní stroj začal povážlivě váznouti. Armáda byla ve velké většině ještě bojeschopná, ač nálada v zápoli měla vliv i na frontě. Až konečně v únoru přišla revoluce, kterou líčí v další kapitole. Objasňuje známé zjevy rozkladu ruské armády, vysvětluje situaci důstojníků, kteří nevěděli co dělat, odvrácení mas od nich, účinek bolševických hesel a agitace, zničení kázně atd. V polovici května byl Br. jmenován vrchním velitelem, ovšem jen nominálním. Chápal, že již nic nedonutí ruské vojáky k válce, která pro Rusko je vlastně skončena, ale přes to snažil se udržeti armádu na jakési výši bojeschopnosti. Události však vzaly vrch.

Nepohodnův se s Kerenským, byl zbaven funkce a nástupcem stal se Kornilov, podporovaný známým Savinkovem. V této kapitole jest ještě zajímavý názor Br. na diktaturu, pro niž v Rusku neviděl místa ani možností, poněvadž v každém případě bylo už jasné vítězství bolševiků. To bylo dokázáno i vystoupením Kornilova proti Kerenskému. Podává výstižnou kritiku Kornilova: při vypuknutí války stal se velitelem 48. divise. Byl to člověk smělý, který se zjevně snažil dobýti si jména. Chrabrostí si naklonil vojáky. Jinak rád podnikal akce na svůj vrub, které ovšem vždy skončily pohromou, a poslední dokonce jeho zajetím. Když se vrátil ze zajetí, byl carem vyznamenán, jmenován velitelem armádního sboru, po revoluci velel v Petrohradě, pak 8. armádě, kde spolu se Savinkovem podkopával půdu generálu Gutorovi, na jehož místo byl pak určen jako velitel jihozápadní fronty.

Na konec padl sám, když chtěl povaliti Kerenského a stát se diktátorem. Br. se domnívá, že tento najisto chrabřý člověk má velkou vinu na tom, že byla zbytečně prolévána krev důstojníků a vojáků. Než, co dělal, dělal bez rozmyslu, nepronikaje k jádru věci, avšak s citem čestného ruského vlastence. I nyní, když dávno zahynul, lze jen říci „Pokoř popelu jeho“.

Tím končí I. díl Vzpomínek. V II. dílu zamýšlel vylíčiti svůj život v Rusku za nového režimu. K tomu již nedošlo. Vysvětluje, proč zůstal přes mnohé zkoušky v Rusku, ač měl možnost se vystěhovati. Nechtěl opustiti svůj národ. „Potloukati se za hranicemi jako emigrant nepovažoval jsem za možné a sebe důstojné“. Na konec vzpomíná s hlubokým díkem svých věrných vojsk. „Na moje slovo šli za Rus na smrt, na zmrzačení, na strádání. A všechno to nadarmo... Ať mi prominou i to, neboť tím vinen nejsem a předvídati budoucnost jsem nemohl.“

K Pamětem jsou přidány dvě přílohy — první je odpověď Brusilovova na stať prof. Kelčevského v Sborníku Vojna a mír. Obhazuje v ní své vedení operací v roce 1916.

Druhou přílohou je polemika s Denikinem, v níž se ohrazuje proti osobním útokům Denikina proti sobě. Hlavně se hájí pro to, že zůstal v Rusku a že se dokonce aktivně zúčastnil prací o vybudování bolševické armády. Mimo jiné znovu zde opakuje charakteristiky Kornilova a Aleksejeva, kteří jsou stavěni proti němu.

A končí: Věřím, že on (Denikin) jako já — oba jsme se snažili pracovat v prospěch ruského národa, ale prožívanou revoluci chápeme rozdílně. Dějiny nás rozsoudí.

Štábní kapitán gšt. František BÜRGER:

Italský Cvičební řád pro pěchotu.

Italský ministr války schválil 21. dubna 1929 nový Cvičební řád pro pěchotu, určený pro řadovou pěchotu, granátnické pluky a prapory alpinů. Nový předpis nahrazuje předpisy z let 1921, 1923 a 1928 a vycházejí z válečných a z poválečných zkušeností zjednodušuje výcvik se zřetelem k stále zkracované služební době.

Malými jednotkami se zabývá podrobně (družstvo, četa, rota), pro prapor a pluk udává spíše směrnice, ponechávaje jejich velitelům více volnosti. Pěší brigáda není v předpis zahrnuta, její činnost v boji za podpory ostatních zbraní je ztotožněna s akcí pěší divise, obsažené v předpise pro vyšší jednotky.

Výcvik jednotlivce a mravní a tělesná výchova jest obsahem samostatných předpisů.

Cvičební řád pro pěchotu skládá se z předmluvy, ze dvou částí a z příloh.

I. část obsahuje výcvik v semknutých tvarech od čety po pluk, ustanovení o počtech a o pohybech s prapory, o přehlídkách a o slavnostech.

II. část se zabývá bojovým výcvikem družstva, čety, roty, praporu a pluku, čety pěchotních děl, hlídek, všeobecně výcvikem ve střelbě a činnosti služeb. Dále obsahuje ustanovení o opětném uspořádání svazů a o úpravě velení.

Přílohy udávají válečné složení pěších jednotek, výměru pojítek, klíč pro signalisování se země k letounu a hloubku pásem bezpečnosti dělostřelectva různých ráží.

V italském Cvičebním řádu „Addestramento della fanteria“ jsou obdobně jako ve francouzském „Règlement de l'infanterie“, v témž roce vydaném, nejnovější názory na boj pěchoty, na které měl již vliv značný odstup od světové války. Předpis není bez významu pro naši armádu — je v něm znáti vliv německé doktriny, aplikované ovšem na skutečnou velkou národní armádu. Jeho zásady mohou být rozhodující pro vývoj doktriny některého z našich nejbližších sousedů.

Proberu tedy postupně jednotlivé části předpisu, zejména ovšem výcvik bojový, při čemž budu spíše přihlížeti k bojové doktríně nežli k metodám výcviku. O těchto se zmíním krátce na konci článku. V závěru se pokusím vytyčiti zásady předpisu a nastíniti jeho charakteristické rysy co možná srovnáváním s naším předpisem a s předpisy našich sousedů resp. velkých evropských armád.

Předmluva.

„Technická dokonalost nepřinese úspěchu, nebude-li oživena mocnou touhou zvítěziti“ — těmito slovy zdůrazňuje předpis důležitost mravní síly a morální výchovy vojska.

Předmluva stanoví závazné taktické názvosloví na př. „prapor